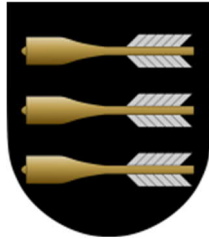

PIEKSÄMÄEN OMAISHOIDON SÄÄNTÖKIRJA

alkaen 1.1.2021

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	3
Omaishoidon palvelulupaus omaishoidettavalle ja omaishoitajalle	3
Keskeiset käsitteet	3
I OMAISHOIDON TUEN ASIAKKAAKSI TULO	4
Arviointi ja suunnitelma	4
II ASIAKKAANA OLO	5
Viranhaltijapäätös	5
Omaishoitosopimus	6
Hoitopalkkion määräytyminen ja myöntämisen kriteerit	6
Keskeytykset hoitopalkkion maksamisessa ja hoitopalkkion lopettaminen	7
Asiakasmaksut	8
Asiakassuunnitelma	8
Omaishoitajan lakisääteinen vapaa	9
Muu virkistysvapaa	10
Omaishoidon palveluseteli	10
Omaishoitajan valmennus ja koulutus	10
Omaishoitajan hyvinvointi- ja terveystarkastukset	10
Eläke- ja muu vakuutusturva	11
Sijaishoito toimeksiantosopimuksella	11
Perhehoito	11
Laboratoriokokeet	11
III ASIAKKAUDEN PÄÄTTYMINEN	12
SÄÄNTÖKIRJAN SEURANTA JA ARVIOINTI	12
LIITTEET	12
Laki omaishoidon tuesta 2.12.2005/937	12
Omaishoidon teesit	12

JOHDANTO

Tämä sääntökirja sisältää tietoa siitä, miten Pieksämäki järjestää, tuottaa ja toteuttaa omaishoitoa tukevia palveluja. Sääntökirjassa kuvataan omaishoidon tuen toimintamalli, omaishoidon tunnistamisesta omaishoidon päättymiseen asti sekä sitä tukevia käytäntöjä. Lisäksi sääntökirjassa linjataan yhtenäiset periaatteet omaishoidon toteuttamiseen. Sääntökirja turvaa yhdenvertaiset, yhtenevällä tavalla koordinoitua ja kustannusten kasvua hillitseviä palveluita ja luo perustan kaikkien osapuolten oikeuksiin ja velvollisuuksiin.

Sääntökirjassa noudatetaan voimassa olevaa lainsäädäntöä ja asetuksia:

- ❖ Laki omaishoidon tuesta (937/2005)
- ❖ Laki omaishoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (511/2016)
- ❖ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
- ❖ Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista (3.8.1992/734)
- ❖ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)
- ❖ Omaishoidon tuki, opas kuntien päättäjäille. STM:n oppaita 2006
- ❖ Kuntainfo 6/2016: Omaishoitoa koskevaan lainsäädäntöön muutoksia 1.7.2016 alkaen
- ❖ Kuntainfo 7/2019: Omaishoidon tuen hoitopalkkioiden indeksitarkastukset 2020 (ja myöhemmät indeksitarkastukset)

Omaishoidon palvelulupaus omaishoidettavalle ja omaishoitajalle

Omaishoitoperheet ovat yhdenvertaisia ja osallistuvat palveluidensa suunnitteluun sekä arviointiin. Omaishoitoperheille turvataan yhdessä sovitut, oikea-aikaiset ja yksilölliset tuen muodot.

Keskeiset käsitteet

Omaishoito on elämäntilanne, jossa sairaus ja vammaisuus, auttaminen ja tukeminen sovitetaan eri tavoin koko perheen elämään. Omaishoitotilanteessa sekä hoidettava että hoitaja, koko omaishoitoperhe, tarvitsevat tukea. Omaishoitoon liittyy aina elämänmuutos, jonka perheenjäsenen sairastuminen tai vammautuminen aiheuttaa (Omaishoitajaliitto). Omaishoitajaksi soveltuu henkilö, jonka hoidettava on hyväksynyt hoitajakseen sekä joka oman terveytensä ja toimintakykynsä sekä elämäntilanteensa puolesta soveltuu tehtävään. Omaishoitajan tulee olla 18 vuotta täyttänyt.

Omaishoidon tuki on määrärahasidonnainen lakisääteinen kaiken ikäisten sosiaalipalvelu, jonka järjestämisestä vastaa kunta/kuntayhtymä. Omaishoidontuki koostuu omaishoitajalle maksettavasta palkkiosta ja yksilöllisesti suunnitelluista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista. Omaishoidon tuki myönnetään pääsääntöisesti toistaiseksi, mutta erityisestä syystä se voidaan myöntää määräaikaiseksi. Hoitopalkkion suuruus määräytyy hoidon sitovuuden ja vaativuuden perusteella. Perheen tulot ja varallisuus eivät vaikuta palkkion määrään. Hoitopalkkio on verotettavaa tuloa. Pieksämäen kaupungissa päätetään omaishoidon tuen palkkioluokkien lukumääristä ja myöntämisen perusteista lain sallimissa rajoissa.

Etäomaishoitaja

Omaisestaan voi huolehtia myös toiselta paikkakunnalta käsin. Tällöin kyseessä on sitova päivittäinen etäomaishoivatilanne, jolloin hoiva tapahtuu osin esimerkiksi puhelimitse tai etäteknologian avulla. Etäomaishoitaja voi esimerkiksi matkustaa säännöllisesti pitkän matkan huolehtiakseen läheisestään ja auttaakseen häntä seuraavan viikon haasteissa (Omaishoitajaliitto). Etäomaishoitajan tuki koostuu hoidettavalle myönnettyistä palveluista. Etäomaishoitajilla on mahdollisuus osallistua omaishoitajille suunnattuun kolmannen sektorin toteuttamaan valmennukseen.

Omaishoitajan oikeus vapaaseen määräytyy voimassa olevan omaishoitolain mukaisesti. Omaishoidon tuki ja palveluiden tarve arvioidaan yksilöllisesti palvelutarpeen arvioinnissa, jonka tekevät omaishoidon tukeen perehtynyt asiakasohjaaja. Omaishoidon tukea ja palveluita koskevat asiat kirjataan henkilökohtaiseen asiakassuunnitelmaan.

Omaishoitotosopimus on kunnan/kuntayhtymän ja omaishoitajan välinen sopimus. Omaishoitotosopimus on voimassa toistaiseksi tai määräaikaisesti. Omaishoitotosopimuksen tehnyt omaishoitaja ei ole työsopimuslain 2 §:n tarkoittamassa työsuhteessa kuntaan/kuntayhtymään, hoidettavaan tai hoidettavan huoltajaan.

Omatyöntekijä tarkoittaa sosiaalihoitolaista mukaan asiakkaalle asiakkuuden ajaksi nimettävää omatyöntekijää. On omaishoitoperheen ”rinnalla kulkija”.

I OMAISHOIDON TUEN ASIAKKAAKSI TULO

Omaishoitotilanteen tunnistaminen voi nousta esille tukea tarvitsevan lähiyhteisöstä tai henkilö itse voi tunnistautua omaishoitajaksi. Ikääntyneiden, vammaisten sekä erityislasten parissa työskentelevät ammattilaiset ovat avainasemassa omaishoitotilanteen tunnistamisessa. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia koulutetaan tunnistamaan omaishoitajuutta. Mitä varhaisemmassa vaiheessa alkava omaishoitotilanne voidaan tunnistaa, sitä todennäköisempää on omaishoitoperheen sujuva ja turvallinen arki.

Omaishoidon tukea haetaan kunnan/kuntayhtymän asiakasohjauksesta/omaishoidon tuen yksiköstä kirjallisesti tai sähköisesti. Omaishoidon tuen myöntäminen perustuu yksilölliseen tarveharkintaan ja tukena on kunnassa/kuntayhtymässä käytössä olevat toimintakyvyn arvioinnin työkalut ja kriteerit.

Arviointi ja suunnitelma

Omaishoitoperheen palvelutarpeen arviointi tapahtuu moniammatillisesti. Arvioinnissa otetaan huomioon:

- > omaishoitajan kyky toimia omaishoitajana
- > hoidon sitovuus ja vaativuus
- > hoidettavan toimintakyky päivittäisissä toiminnoissa (esim. liikkuminen, pukeutuminen, ravitsemustila)
- > lääkityksen tarkistus (lääkehoidon arvioinnista hyötyvän tunnistaminen)

- > vaihtoehtoisten ja korvaavien kommunikaatiomuotojen käyttäminen
- > sairauksien/oireiden asianmukainen hoito
- > yöllisen hoidon tarve
- > omaishoidettavan suostumus omaishoidettavaksi

Asiakkaan kotona tapahtuvan arviointikäynnin yhteydessä, huomioidaan kodin olosuhteet, arvioidaan omaishoidettavan hoidon, huolenpidon ja palveluiden tarve sekä omaishoitajan palveluiden ja tuen tarve sekä tuen muut myöntämisedellytykset. Kotikäynti suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä asiakkaan ja hänen läheisensä kanssa. Asiakkaalta pyydetään lupa omaishoitotilanteeseen liittyvien asiakastietojen tarkasteluun. Arviointikäynnillä tehdään yhdessä asiakkaan kanssa asiakassuunnitelma, joka tarkennetaan tarvittaessa myöhemmin suunnitelmatapaamisessa-

Kehitysvammaisten ja vaikeavammaisten arvioinnissa huomioidaan henkilön ikätasoa vastaava päivittäisen hoivan, huolenpidon, ohjauksen, valvonnan tarve ja hoidon sitovuutta. Lisäksi arvioidaan liikuntakykyä, kommunikaatiotaitoja sekä hoitotoimenpiteiden tarvetta. Päätöksenteon tukena käytetään lääkärinlausuntoa, muita hoitoisuuteen liittyviä lausuntoja sekä moniammatillista arviointityötä. Mikäli henkilökohtaisen avun kriteerit täyttyvät, vaihtoehtona voi olla omaishoito. Vaihtoehtoista keskustellaan yhdessä perheen kanssa. Vaihtoehtona voi myös olla sekä omaishoidontuki että henkilökohtainen apu, jolloin ne yhteen sovitetaan kokonaisuudeksi. Omaishoidontuki voi pienentää henkilökohtaisen avun tuntimäärän tarvetta ja toisinpäin.

Arviointikäynnin jälkeen toteutetaan **suunnitelmatapaaminen**, jossa käydään läpi omaishoitosopimus, tarkennetaan asiakassuunnitelma ja laaditaan yhteydenpitosuunnitelma. Tarvittaessa suunnitelmatapaaminen toteutetaan, vaikka omaishoidon tuen päätös olisi kielteinen. Suunnitelmatapaaminen voidaan toteuttaa asiakkaan kotona, tai asiakas voi tulla toimistolle tai tapaaminen voidaan toteuttaa puhelimitse. Asiakkaan toiveita ja odotuksia kuullaan, ja ne sovitetaan yhteen ammattilaisen näkemyksen kanssa asiakassuunnitelmaan. Tarvittaessa järjestetään tarvittavat kommunikaation apuvälineet tai tulkkauksen palvelu.

II ASIAKKAANA OLO

Asiakasohjaus on keskeisessä roolissa tukemassa omaishoitajaa hoitotehtävässä. Sen tavoitteena on helpottaa, neuvoa, auttaa ja tukea omaishoitoperheiden elämää sekä koordinoida ja sujuvoittaa palveluiden kohdentumista. Asiakasohjaaja työskentelee yhteistyössä eri tahojen ammattilaisten (julkinen-, yksityinen- ja kolmas sektori) sekä omaisten kanssa. Lisäksi omaishoitoa tuetaan muilla palveluilla kuten julkisen-, yksityisen- tai kolmannen sektorin tarjoamalla kotihoidon palveluilla tai täydentävillä tukipalveluilla. Tukipalveluita ovat mm. ateria-, kauppa-, asiointi-, siivous-, vaatehuolto-, turva-, kuljetus- ja saattajapalvelut sekä sosiaalista kanssakäymistä edistävät palvelut.

Omaishoitajalla on mahdollisuus hakea omaishoitotehtävää tukevia pari- tai yksilölomia, joita järjestää esimerkiksi KELA ja yhdistykset. Omaishoitoperheen tukena ovat myös yhdistysten ja seurakuntien tarjoama vertaistuki virkistystoiminta ja vapaaehtoisten tarjoama tuki, sekä edunvalvonta.

Viranhaltijapäätös

Omaishoidon tuesta laaditaan kirjallinen viranhaltijapäätös, joka lähetetään/annetaan omaishoitajalle. Viranhaltijapäätöksen tekee kunnassa/kuntayhtymässä virassa oleva sosiaali- tai terveysalan ammattilainen. Omaishoidon tuki myönnetään kunnan/kuntayhtymän hyväksymän määrärahan ja myöntämisperusteiden perusteella. Päätöksenteon tukena käytetään yksilökohtaista harkintaa. Viranhaltijapäätökseen voi hakea muutoksenhakua 30 päivän kuluessa saatuaan tiedon päätöksestä. Muutoksenhaun laatimisesta ohjeistetaan päätöksen liitteessä.

Viranhaltijapäätös on myönteinen kun asiakkaalle tarjotaan omaishoitoa tukevia palveluja, rahallinen hoitopalkkio ja vapaapäivä oikeudet. Viranhaltijapäätös kirjataan kielteisenä, jos omaishoidon

myöntämisperusteet eivät täyty. Mikäli omaishoidon hakemukseen tehdään kielteinen päätös, asiakkaalle voidaan silti tarjota omaishoitoa tukevia palveluita sekä vapaajärjestelyitä joista tehdään erillinen päätös.

Omaishoitotosopimus

Omaishoidon tuesta laaditaan omaishoitajan ja kunnan/kuntayhtymän välille sopimus, joka sisältää:

- > Sopimus hoitopalkkion määrästä ja maksupäivästä
- > Oikeus lakisääteisiin vapaisiin ja vapaiden järjestämistavat
- > Sopimuksen voimassaolo (toistaiseksi tai määräaikainen)
- > Hoitopalkkion maksamisen keskeytykset
- > Lakisääteinen tapaturmavakuutus
- > Sopimuksen irtisanominen
- > Sopimuksen liitteenä on asiakassuunnitelma
- > Hoitopalkkion määrä tarkistetaan vuosittain palkkakertoimella.

Jos sopimus tehdään määräaikaisena, kirjataan asiakassuunnitelmaan, miten tarvittava hoito ja huolenpito toteutetaan omaishoitotosopimuksen päättymisen jälkeen. Omaishoitotosopimus tarkistetaan tarvittaessa.

Hoitopalkkion määräytyminen ja myöntämisen kriteerit

Omaishoitajalle maksettavan hoitopalkkion suuruus määräytyy hoidettavan toimintakyvyn, hoidon sitovuuden ja vaativuuden sekä kokonaisarvion ja harkinnan perusteella. Hoitopalkkio tarkistetaan kalenterivuosittain työntekijän eläkelain (395/2006) 96 §:ssä tarkoitetulla palkkakertoimella. Omaishoidon tuki maksetaan omaishoitajalle kuukausittain. Palkkio on veronalaista tuloa, josta pidätetään ennakovero ja suoritetaan eläkevakuutusmaksu. Palkkiosta ei makseta työnantajan sosiaaliturvamaksua. Omaishoitajan tulee itse tarkistaa omaishoidon tuen hoitopalkkion vaikutukset saamiinsa muihin etuuksiin tai kysyä asian selvittämiseksi neuvoa omatyöntekijältä.

Omaishoidon tuen arvioinnit ja päätökset tehdään palveluohjausyksikössä kaikkien asiakasryhmien kohdalla. Myöntämisen kriteerit ovat osittain erilaisia asiakasryhmästä riippuen eikä RAI-toimintakykymittaria käytetä esimerkiksi lapsiasiakkaiden kohdalla. Kaikkien asiakasryhmien kohdalla yksittäisten mittareiden lisäksi arvioidaan aina moniammatillisesti asiakkaan **kokonaistilanne**, jonka perusteella tehdään lopullinen päätös hoitopalkkion määräytymisestä.

Huomioitavia asioita:

- Hoidettavan omainen tai muu läheinen henkilö on valmis vastaamaan hoidosta ja huolenpidosta tarvittavien palvelujen avulla.
- Hoitajan fyysinen ja psyykinen terveys ja toimintakyky vastaavat omaishoidon asettamia vaatimuksia. Hoitajan sopivuus omaishoitajaksi arvioidaan kotikäynnillä ja tarvittaessa terveystarkastuksella.
- Hoidettavan koti on siellä annettavalle hoidolle ja huolenpidolle sopiva ja turvallinen.
- Omaishoidon tuen myöntäminen katsotaan olevan hoidettavan edun mukainen.
- Jos omaishoitaja käy säännöllisesti kokopäivätyössä, omaishoidon tuen maksuluokka on pääsääntöisesti 1.

Jos omaishoitaja on hoidollisesti raskaan siirtymävaiheen aikana lyhytaikaisesti estynyt tekemästä omaa tai toisen työtä, palkkio on vähintään laissa määritellyn mukainen edellyttäen, että hoitajalla ei ole tältä ajalta:

- 1) vähäistä suurempia työtuloja;
- 2) oikeutta sairausvakuutuslain (1224/ 2004) 10 luvun mukaiseen erityishoitorahaan;
- 3) oikeutta vuorotteluvapaalain (1305/ 2002) 13 §:n mukaiseen vuorottelukorvaukseen.

Omaishoidon tuen lisäksi voi saada tukipalveluja (turvapuhelin, ruokapalvelu) ja kotihoidonpalveluja tarpeen mukaan (kotihoito maksu normaalisti). Jos vastuun asiakkaan hoivasta ja huolenpidosta katsotaan olevan pääsääntöisesti muun kuin omaishoitajan vastuulla (esimerkiksi kotihoito) ei omaishoidon tukea myönnetä tai se voidaan lopettaa.

Omaishoidon tukea voidaan myöntää, jos seuraavat edellytykset täyttyvät ikääntyneen (yli 65-vuotias) omaishoidettavan kohdalla:

- Henkilö tarvitsee alentuneen toimintakyvyn, sairauden, vamman tai muun vastaavanlaisen syyn vuoksi kotioloissa hoitoa, huolenpitoa, ohjausta ja/tai valvontaa ympärivuorokautisesti.

maksuluokka 1 (vuonna 2021 445,31 €/kk)

esimerkiksi: RAI-toimintakykymittari MAPLe 3 tai enemmän

Asiakkaan hoidon tarpeen kokonaisarvioinnin yhteydessä suuntaa antavana kriteereinä käytetään RAI- viitearvoja CPS 1 tai enemmän, ADLH 2 tai enemmän, IADL 8 tai enemmän

maksuluokka 2-3 (vuonna 2021 645,41 €/kk ja 937,58 €/kk)

esimerkiksi: RAI-toimintakykymittari MAPLe 4 – 5

Asiakkaan hoidon tarpeen kokonaisarvioinnin yhteydessä suuntaa antavana kriteerinä käytetään RAI -viitearvoja CPS 3 tai enemmän, ADLH 3 tai enemmän, IADL 15 tai enemmän

Lisäksi käytetään usein MMSE-muistitestiä.

Muiden asiakasryhmien kohdalla arvioinnissa käytetään asiakkaan tilanteeseen soveltuvia arviointimenetelmiä esimerkiksi:

maksuluokka 1

Arjessa selviytymisen profiili -1.

Lapsen tai nuoren arviointi 26 – 38 pistettä. Lapsi joka tarvitsee runsaasti enemmän hoitoa, kuin normaali samanikäinen lapsi.

RaVa 2,5

maksuluokka 2

Arjessa selviytymisen profiili -2.

Lapsen tai nuoren arviointi 39 – 51 pistettä, joka tarvitsee koko ajan apua ja valvontaa.

RaVa 3

maksuluokka 3

Arjessa selviytymisen profiili -2.

Lapsen tai nuoren arviointi 52 – 65 pistettä.

RaVa 3 tai enemmän

Keskeytykset hoitopalkkion maksamisessa ja hoitopalkkion lopettaminen

1. Jos omaishoito **keskeytyy** äkillisesti/tilapäisesti **hoidettavan terveydentilasta** johtuvasta syystä, hoitopalkkion maksaminen keskeytyy kuukauden kuluttua (hoidettava esimerkiksi sairaalassa).
2. Jos **keskeytys** johtuu **hoidettavan muusta kuin terveydellisestä** syystä, hoitopalkkio keskeytyy heti (voi pitää lakisääteiset vapaat).
3. Jos omaishoitotilanne **keskeytyy hoitajasta johtuvasta äkillisestä syystä**, hoitopalkkio keskeytyy 7 vrk kuluttua (tämän jälkeen voi vielä käyttää lakisääteiset vapaat).

4. Jos omaishoitotilanne **keskeytyy hoitajasta johtuvasta suunnitellusta/etukäteen tiedetystä syystä**, hoitopalkkio keskeytyy keskeytyksen alusta alkaen (lakisääteiset vapaat voi pitää keskeytyksen alussa).

Omaishoitaja on velvollinen ilmoittamaan omaishoidon tuen omatyöntekijälle omaishoidon keskeytymisestä. Jos keskeytys on jätetty ilmoittamatta, peritään perusteetta maksettu hoitopalkkio takaisin.

Kunta/kuntayhtymä voi irtisanoa omaishoidonsopimuksen kahden kuukauden irtisanomisajalla.

Omaishoidon tuki **päätyy ilman irtisanomista** sen kuukauden loppuun, jonka aikana kotona vielä olevan hoidettavan hoito **terveydentilan muutoksista johtuen käy tarpeettomaksi** (pysyvä muutos esimerkiksi tehostettuun palveluasumiseen siirtyminen tai hoidettavan toimintakyvyn paraneminen). Huom. Jos asiakas on jo esimerkiksi sairaalassa tai muussa lyhytaikaishoidossa katso kohta 1.

Omaishoitaja voi irtisanoa sopimuksen yhden kuukauden irtisanomisajalla.

Jos sopimuksen jatkaminen vaarantaa hoidettavan tai hoitajan terveyden tai turvallisuuden, tulee omaishoidon tuen sopimus **purkaa** välittömästi kunnan/kuntayhtymän toimesta. Tällöin hoitopalkkio keskeytyy 7 vuorokauden kuluttua tai välittömästi, jos kyseessä on esimerkiksi hoidettavan kaltoinkohtelu.

Omaishoitajalle kertyneitä vapaita ei voi käyttää omaishoitotilanteen päättymisen/irtisanomisajan jälkeen (sopimuksen irtisanominen/purkaminen).

Asiakasmaksut

Omaishoitoon kuuluvista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista peritään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuasetuksen ja kunnan/kuntayhtymän asiakasmaksujen mukaiset maksut. Omaishoitajan lakisääteisen vapaan ajaksi järjestettävistä korvaavista palveluista peritään maksu asiakasmaksulain 6 b §:n säännösten mukaisesti, joiden maksut ovat maksukaton ulkopuolella. Poikkeuksena ovat palvelut, jotka on säädetty kokonaan tai osittain maksuttomiksi. **Omaishoidon tuen hoitopalkkiota ei oteta huomioon tulona kotihoidon palvelumaksua määriteltäessä.**

Omaishoitaja voi pitää halutessaan lakisääteisen vapaapäivän enintään kolmena alle vuorokauden pituisena jaksone siten, että jaksojen pituus yhteensä ei ylitä 24 tuntia. Vapaapäivästä, joka pidetään useammassa jaksossa, voidaan periä yksi maksu vapaata vuorokautta kohti. Asiakasmaksu peritään ensimmäisen vapaajakson alkaessa. Kotiin annettu perhehoidon pituus on 6 – 12 tuntia. Omaishoidon vapaapäivä on 1 palveluseteli (88,50 €).

Asiakasmaksulain 4 § 1 mom. 5 kohdan (<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920734>) mukaan palveluasumiseen liittyvät erityispalvelut ovat maksuttomia. Mikäli asiakkaalle on järjestetty vammaispalvelulain mukainen palveluasuminen kotiin, omaishoitajan lakisääteisen vapaan ajalta ei peritä asiakasmaksua omaishoidettavan hoidon osalta.

Asiakassuunnitelma

Palvelutarpeen arviointia täydennetään asiakkaalle laadittavalla asiakassuunnitelmalla, ellei suunnitelman laatiminen ole ilmeisen tarpeetonta. Suunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhdessä asiakkaan kanssa. Asiakassuunnitelma sisältää asiakkaan palvelutarpeen edellyttämässä laajuudessa:

- 1) asiakkaan arvion ja ammatillisen arvion tuen tarpeesta;
- 2) asiakkaan arvion ja ammatillisen arvion tarvittavista palveluista ja toimenpiteistä;

- 3) omatyöntekijän tai muun asiakkaan palveluista vastaavan työntekijän arvion asiakkaan terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömistä sosiaalipalveluista, niiden alkamisajankohdasta ja kestosta;
- 4) tiedot siitä kuinka usein asiakas ja omatyöntekijä tai muu asiakkaan palveluista vastaava työntekijä tulevat tapaamaan;
- 5) asiakkaan ja työntekijän arvion asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista;
- 6) asiakkaan ja työntekijän yhdessä asettamat tavoitteet, joihin sosiaalihuollon avulla pyritään;
- 7) arvion asiakkuuden kestosta;
- 8) tiedot eri alojen yhteistyötahoista, jotka osallistuvat asiakkaan tarpeisiin vastaamiseen ja vastuiden jakautuminen niiden kesken;
- 9) suunnitelman toteutumisen seuranta, tavoitteiden saavuttamista ja tarpeiden uudelleen arviointia koskevat tiedot.

Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa omaishoitotilanteen muuttuessa tai hoidettavan tai omaishoitajan pyynnöstä, mutta vähintään kerran vuodessa. Seuraava tarkastamisajankohta kirjataan asiakassuunnitelmaan. Asiakassuunnitelma sovitetaan yhteen asiakkaan muiden palvelujen ja tukitoimien kanssa. Asiakassuunnitelma on yhteinen omaishoidettavalle ja -hoitajalle omaishoidon tuen osalta. Omaishoitajalle laaditaan oma asiakassuunnitelma, jos hän tarvitsee muita kuin omaishoidon hoitotehtävää tukevia sosiaalihuollon palveluja.

Omaishoitajan lakisääteinen vapaa

Omaishoitajalla on oikeus pitää vapaata vähintään **kaksi vuorokautta** kalenterikuukautta kohti. Oikeus kahden vuorokauden vapaaseen koskee omaishoitajia, joiden hoidon sitovuus ei ole sitovaa ympärivuorokautisesti tai jatkuvasti päivittäin. Sosiaalihuoltolain 27 b § mukaan kahden vuorokauden vapaaseen ovat oikeutettuja myös ne omaistaan hoitavat, joilla ei ole tehtynä sopimusta omaishoidosta.

Omaishoitajalla on oikeus pitää vapaata vähintään kolme vuorokautta kalenterikuukautta kohden kohti, jos hän on yhtäjaksoisesti tai vähäisin keskeytyksin sidottu hoitoon ympärivuorokautisesti tai jatkuvasti päivittäin. Sitovuus katsotaan ympärivuorokautiseksi siitä huolimatta, että hoidettava viettää säännöllisesti vähäisen osan vuorokaudesta käyttäen kotinsa ulkopuolella järjestettyjä sosiaali- ja terveystoimen palveluja taikka saaden kuntoutusta tai opetusta.

Lakisääteisen vapaan pitämiseen liittyviä ohjeistuksia:

- ❖ Lakisääteiseen vapaaseen kalenterikuukautta kohti ei ole oikeutta silloin, kun omaishoito keskeytyy yli 14 vuorokaudeksi kalenterikuukauden aikana.
- ❖ Omaishoitajan lakisääteisen vapaan järjestämisen muoto kirjataan asiakassuunnitelmaan.
- ❖ Mikäli omaishoitaja ei halua pitää lakisääteisiä vapaita, kirjataan se asiakassuunnitelmaan.
- ❖ Vapaat tulee pitää suunnitellusti esim. jaksohoito suunniteltujen jaksojen mukaan. Jos asiakassuunnitelmassa on sovittu hoidettavan ympärivuorokautisesta hoidosta säännöllisesti muualla kuin kotona, tulee hoitajan käyttää vapaapäivät tällöin.
- ❖ Säännöllisten jakson lisäksi ei pääsääntöisesti myönnetä muita palveluja vapaiden mahdollistamiseksi (esimerkiksi päivätoiminta tai palveluseteli)
- ❖ Omaishoitaja voi myös jaksottaa ja pitää lakisääteisen vapaan enintään kolmena alle vuorokauden pituisena jaksona siten, että jaksojen pituus yhteensä ei ylitä 24 tuntia. Vapaa, joka pidetään enintään kolmessa jaksossa, peritään yksi maksu vapaata vuorokautta kohti. Asiakasmaksu peritään ensimmäisen vapaajakson alkaessa. Vapaan jaksottamisesta sovitaan kunnan ja omaishoitajan välisessä omaishoitosopimuksessa.
- ❖ Lakisääteiset vapaat tulee pitää pääsääntöisesti kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun ne on ansaittu. Omaishoitajia kuitenkin kannustetaan pitämään lakisääteiset vapaat säännöllisesti kuukausittain, näin tuetaan omaishoitajan jaksamista. Pieksämäellä edellisen vuoden lakisääteiset vapaat on käytettävä seuraavan vuoden tammikuun loppuun mennessä.

Lakisääteisen vapaan ajan hoito voidaan järjestää omaishoidettavalle:

- > Toimeksiantosopimuksella (omainen) toteutettava sijaishoito kotona
- > Perhehoito perhehoitajan kotona tai hoidettavan kotona

- Ympäri vuorokautinen hoito tai jaksohoito palveluasunnossa
- Päivätoiminta
- Palveluseteli
- Kotihoito

Muu virkistysvapaa

Tuen tarpeessa olevan henkilön päivittäin sitovaa hoitoa ja huolenpitoa antavalle omaiselle tai läheiselle voidaan järjestää vapaapäiviä ja omaishoitajalle lakisääteisten vapaiden lisäksi alle vuorokauden pituisia virkistysvapaita. Kunnan/kuntayhtymän on huolehdittava hoidettavan hoidon tarkoituksenmukaisesta järjestämisestä vapaan aikana.

Myös tuen ulkopuolella toimivat omaishoitajat tarvitsevat lepoa, virkistystä ja vapaapäiviä. Sosiaalihuoltolain (27b§) mukaan kunnan tulee järjestää vapaata myös ilman omaishoitotosopimusta omaistaan tai läheistään hoitaville henkilöille. Hoidon ja huolenpidon edellytetään olevan päivittäin sitovaa eli hoidettavan toimintakyvyn tulee olla kotihoidon tai asumispalvelujen tarpeen tasolla. Vapaapäiviä ja virkistysvapaita järjestetään samoilla edellytyksillä kuin omaishoitotosopimuksen tehneille omaishoitajille. Myös asiakasmaksu näistä vapaista määräytyy samoin perusteiden kuin omaishoidon tuen piirissä (enimmäismaksu 11,40 €/ vapaavuorokausi).

Omaishoidon palveluseteli

Omaishoitoa tukevia palveluja voidaan järjestää myös palvelusetelillä. Palvelusetelillä kunta/kuntayhtymä sitoutuu maksamaan palvelun käyttäjän hankkimat palvelut kunnassa/kuntayhtymässä sovittuun palvelusetelin arvoon asti. Palvelusetelillä hankittavat palvelut ovat kunnan/kuntayhtymän hyväksymän yksityisen palveluntuottajan tai järjestön tuottamia palveluita. Mikäli hoidettavan hoito järjestetään palvelusetelillä omaishoitajan lakisääteisen vapaan ajaksi, asiakkaan maksettavaksi tulee palvelusetelin arvon ja palveluntuottajan hinnan välinen erotus. Omaishoidon palvelusetelistä on olemassa oma sääntökirja (palse.fi). Palvelusetelin arvo on Pieksämäellä vuonna 88,50 €, joita voi saada enintään 3 kappaletta kuukaudessa (jolloin vapaapäivät täyttyvät).

Omaishoitajan valmennus ja koulutus

Omaishoitolain 3 a §:n mukaan (511/2016) kunnan/maakunnan on järjestettävä omaishoitajalle valmennusta ja koulutusta hoitotehtävää varten. Omaishoitajien valmennus omaishoitajuuteen tapahtuu osana omaishoidon tuen arviointia omaishoitotilanteen alussa ja säännöllisesti arvioiden, milloin tilanne sen uudelleen vaatii. Omaishoitaja ohjataan Omaishoitajaliiton paikallisjärjestön Ovet-valmennukseen.

Omaishoitajille järjestetään yhteistyössä järjestöjen kanssa koulutusta, jonka tavoitteena on tukea omaishoitajan osaamisen kehittämistä ja valmiuksien ylläpitämistä omaishoitosuhteen aikana. Koulutusta järjestetään erilaisina ryhmämuotoisina tilaisuuksina/tapahtumina. Omaishoitoperheet saavat tietoa suunnitelluista koulutustapahtumista kirjeitse tai tieto jaetaan omaishoidon tukikäynnillä. Omaishoitajat voivat itse valita oman tarpeensa mukaan ne koulutukset, joihin haluavat osallistua. Eri yhteistyötahojen järjestämiin maksullisiin omaishoitoon liittyviin koulutuksiin/tilaisuuksiin voi tapauskohtaisesti saada kaupungilta tukea. Kustannuksiin osallistuminen arvioidaan aina kussakin tilanteessa erikseen.

Omaishoitajan hyvinvointi- ja terveystarkastukset

Omaishoitajalla on lakisääteinen oikeus hyvinvointi- ja terveystarkastukseen omaishoidon tuen alkaessa sekä kahden vuoden välein tämän jälkeen. Hyvinvointi- ja terveystarkastuksesta ei peritä asiakasmaksua sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992 5 §:n 1) kohdan perusteella.

Omaishoitaja ohjataan hyvinvointi- ja terveystarkastukseen omaishoidon arviointi- tai seurantakäynnillä. Omaishoidon tuen palvelukokonaisuuteen sisältyy hyvinvointi- ja terveystarkastus. Pieksämäellä omaishoidon terveystarkastukset tekevät nimetyt terveydenhoitajat.

Hyvinvointi- ja terveystarkastuksessa selvitetään omaishoitajan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä ja terveydentilaa, lisäksi selvitetään mahdolliset sairaudet ja niiden vaatima hoito sekä elämäntilanne ja sosiaaliset verkostot. Tarkastuksessa käytetään COPE-indeksiä ja/tai Ascot-elämänlaatumittaria, millä kartoitetaan avun ja tuen tarvetta sekä koko perheen ja lähiverkoston olemassa olevia voimavaroja. Terveydenhoitaja keskustelee tarvittaessa omaishoitajan fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta toimintakyvystä ja terveydentilasta yhdessä omatyöntekijän kanssa suhteessa kykyyn toimia omaishoitajana. Tarkastuksella tuetaan omaishoitajaa tekemään hänen omaa terveyttään ja hyvinvointiaan edistäviä valintoja. Tarvittaessa ohjataan asiakas lääkärin ja/tai muun sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijan arvioon.

Omaishoidon tukea ei myönnetä, jos hoitajalla on:

- > todettu (diagnosoitu) muistisairaus, mikä on edennyt sellaiseen vaiheeseen, että edellytykset omaishoitajana toimimiseen eivät enää täyty (lääkärin lausunto tarvittaessa)
- > vakavia mielenterveyden ongelmia (arvioidaan GDS mittarilla, lääkärin lausunto tarvittaessa)
- > päihteiden väärinkäyttöä (arvioidaan tarvittaessa audit-kyselyllä)
- > perhetilanne tai elämäntilanne selvästi rajoittaa toimimasta omaishoitajana (arvioidaan tarvittaessa THL:n väkivaltaseulalla)

Eläke- ja muu vakuutusturva

Sopimusomaishoitajalla on oikeus eläketurvaan ja tapaturmavakuutukseen. Tarve sopimusomaishoitajan vastuuvakuutukseen sekä työttömyysturvaan koskeviin muutoksiin selvitetään erikseen. Omaishoitosopimukseen kuuluu lakisääteinen tapaturmavakuutus, joka koskee hoitotilanteissa tapahtuvia tapaturmia. Omaishoitajan vakuuttaminen alkaa 17-vuotiaana, jatkuu v. 1957 tai sitä ennen syntyneillä 68 vuoteen, vuosina 1958 - 1961 syntyneillä 69 vuoteen ja vuonna 1962 ja sen jälkeen syntyneillä 70 vuoteen. Yli 70-vuotiaiden osalta kyseeseen tulee oma vapaa-ajan tapaturmavakuutus.

Sijaishoito toimeksiantosopimuksella

Omaishoitaja voi itse hankkia omasta lähiverkostostaan hoidettavalleen sijaishoitajan, jonka kanssa kunta/kuntayhtymä tekee toimeksiantosopimuksen ja sopimuksesta tehdään viranhaltijapäätös. Sijaishoitajille maksettava palkkio vuonna 2021 on 50,70 – 60,80 euroa vuorokausi ja 35,50 euroa alle 12 tuntia kestävästä hoidosta.

Perhehoito

Omaishoitajan vapaan järjestämiseksi voidaan omaishoidettavalle järjestää perhehoitoa perhekodissa tai hoidettavan kotona. Ikäihmisten ja kehitysvammaisten perhehoidosta on laadittu toimintaohje.

Päivätoiminta

Omaishoitaja voi sopia omatyöntekijän kanssa vapaapäiviensä järjestämisestä omaishoidettavan päivätoimintana. Omaishoitaja hakee päivätoimintaa kaupungin palveluohjausyksiköstä.

Laboratoriokokeet

Omaishoidettavan laboratoriokokeiden ottamisesta kotona sovitaan tapauskohtaisesti.

III ASIAKKUUDEN PÄÄTTYMINEN

Omaishoidon tuen päättymisen yhteydessä tehdään nimetyn omatyöntekijän toimesta seurantatapaaminen, jossa annetaan asiakasohjausta uudessa muuttuneessa elämäntilanteessa ja ohjataan omaishoitaja mm. Omaishoitaja yhdistysten tarjoamiin vertaistukiryhmiin tai vapaaehtoistoimintaan. Omaishoitajalta pyydetään palautetta omaishoidon tuesta. Lisäksi omaishoitajalle tarjotaan mahdollisuus hyvinvointi- ja terveystarkastukseen, jonka tavoitteena on antaa ohjausta ja neuvontaa omaishoitajan muuttuneessa elämäntilanteessa.

Omaishoidon tuki päättyy ilman irtisanomista sen kuukauden loppuun, jonka aikana hoidettavan hoito terveydentilan muutoksista johtuen käy tarpeettomaksi. Kunta/kuntayhtymä voi irtisanoa omaishoidonsopimuksen kahden kuukauden irtisanomisajalla. Omaishoitaja voi irtisanoa sopimuksen yhden kuukauden irtisanomisajalla. Jos sopimuksen jatkaminen vaarantaa hoidettavan tai hoitajan terveyden tai turvallisuuden, tulee omaishoidon tuen sopimus purkaa välittömästi kunnan/kuntayhtymän toimesta (katso tarkennus...) Hoitajaa ja hoidettavaa kuullaan ennen sopimuksen purkamisesta. Päätöksen sopimuksen päättymisestä tekee sopimuksen tehnyt viranhaltija. Omaishoidosopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin hallintolain käyttölaisissa (586/1996) säädetään. Omaishoidon tuen irtisanomisesta tehdään viranhaltijapäätös.

Katso myös kohta: *Keskeytykset hoitopalkkion maksamisessa ja hoitopalkkion lopettaminen*

SÄÄNTÖKIRJAN SEURANTA JA ARVIOINTI

Sääntökirjaa päivitetään ja arvioidaan alueellisesti, kunnissa nimetyn omaishoidon työryhmän toimesta vähintään vuosittain keväällä ennen seuraavan vuoden budjetin laadintaa tai tarvittaessa. Vuosittain huomioidaan muun muassa indeksikorotukset palkkioihin sekä muutokset asiakasmaksuihin. Muutokset hyväksytään kunnan/kuntayhtymän hallinnossa. Kuntien alueellinen omaishoidon asiantuntijatyöryhmä koostuu julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoista sekä omaishoitajista.

LIITTEET

Laki omaishoidon tuesta 2.12.2005/937

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050937>

Omaishoidon teesit

1. OMAISHOITO ON ARVOSTETTAVA

- Emme selviydy ilman omaishoitoa.
- Omaishoitajia on kohdeltava yhdenvertaisesti.
- Omaishoitajien osaamista ja asiantuntemusta on arvostettava

2. OMAISHOITOTILANTEET ON TUNNISTETTAVA

- Omaishoidon laajuus ja monimuotoisuus on huomioitava lainsäädännössä ja palvelujärjestelmässä.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisten on osattava tunnistaa omaishoitotilanne sekä omaishoidon mahdollisuudet ja rajat.
- Perheitä on tuettava tunnistamaan omaishoitotilanne sekä tuen ja palveluiden tarve.

3. OMAISHOITOPERHEEN OIKEUSTURVAA ON VAHVISTETTAVA

- Omaishoitoperheen tulee saada tukea ja palvelut laissa säädetyllä tavalla.
- Omaishoitoperheellä on oltava mahdollisuus vaikuttaa palveluiden sisältöön.
- Omaishoitoperheen hyvinvoinnista on huolehdittava.

4. OMAISHOITAJALLA ON OIKEUS OMAAN AIKAAN JA ANSIOTYÖHÖN

- Omaishoitajalla on oltava mahdollisuus vapaaseen ja omaishoidosta irtautumiseen.
- Omaishoitajalla on oltava mahdollisuus osallistumiseen.
- Omaishoitajalla on oltava mahdollisuus käydä ansiotyössä.

5. OMAISHOITOSUHDE ON IHMISSUHDE

- Hoitosuhteessa pitää olla tilaa myös ihmissuhteelle.
- Omaishoito ei saa olla ainoa vaihtoehto.
- Omaishoidosta on oltava oikeus luopua.

(Omaishoitajaliitto 2018)